

Sygn. akt I CSK 252/10

WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 11 lutego 2011 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Mirosław Bączyk (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Marta Romańska

SSN Krzysztof Strzelczyk

w sprawie z powództwa Katarzyny A.

przeciwko Miastu W.

o zadośćuczynienie, odszkodowanie i rentę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 11 lutego 2011 r.,

skargi kasacyjnej powódki od wyroku

Sądu Apelacyjnego z dnia 20 listopada 2009 r.,

1. oddala skargę kasacyjną;

2. nie obciąża powódki kosztami postępowania kasacyjnego.

Uzasadnienie

Powódka K. A. w pozwie skierowanym w 2008 r. przeciwko Miastu W. sformułowała roszczenie o zadośćuczynienie, o rentę miesięczną, o odszkodowanie (obejmujące koszty opieki sprawowanej przez osoby trzecie i podniesione koszty leczenia). Roszczenie te wywodziła z faktu zderzenia się samochodu osobowego z łośmiem na drodze publicznej, zarządzanej przez stronę pozwaną. Pozwana zaniechała bowiem właściwego oznaczenia odcinka drogi publicznej w wyniku nieustawienia tam odpowiedniego znaku drogowego ostrzegającego o niebezpieczeństwie napotkania dzikich zwierząt.

Sąd Okręgowy w wyroku wstępnie przyjął zasadność roszczenia powódki z tytułu szkody wywołanej zaniechaniem przez stronę pozwaną ustawienia właściwego znaku ostrzegawczego. Sąd ten ustalił, że w dniu 29 czerwca 2003 r. powódka jechała samochodem osobowym ul. Ż. w W. w stronę miejscowości Z. i na drogę wtargnął łoś pod koła jej samochodu. Potrącenie zwierzęcia spowodowało zjechanie samochodu na lewą część drogi i zderzenie z najeżdżającymi z naprzeciwka dwoma innymi samochodami osobowymi. Na drodze nie było znaków o możliwości napotkania dzikich zwierząt (tj. znaku A-185). Droga ta przebiegała przez lasy obwodu łowieckiego. Powódka doznała licznych obrażeń, opisanych w uzasadnieniu wyroku pierwszej instancji. Na rozprawie w dniu 19 marca 2007 r. (w sprawie poprzedniej, sygn. II C 151/06) ówczesny pełnomocnik powódki cofnął pozew przeciwko pozwanemu Miastu W. i zrzekł się roszczenia (art. 203 § 1 k.p.c.). W dniu 19 marca 2008 r. powódka złożyła wobec tego pozwanego pisemne oświadczenie o uchyleniu się od skutków prawnych swojego oświadczenia woli o cofnięciu pozwu i zrzeczenia się roszczenia.

Sąd Okręgowy uznał prawną skuteczność uchylenia się przez powódkę od skutków złożonego oświadczenia woli, przyjmując, że cofnięcie pozwu i zrzeczenie się roszczenia w 2007 r. nastąpiło pod wpływem jej błędu w rozumieniu art. 84 k.c., a powódka złożyła odpowiednie oświadczenie w wymaganym terminie jednego roku od chwili wykrycia błędu (art. 88 k.c.). Powódka pozostawała w błędzie co do prawa, tj. cofnęła pozew w przekonaniu, że przepisy prawa nie czynią pozwanego

Miasta W. odpowiedzialnym na postawienie znaku na drodze publicznej. Jednocześnie Sąd Okręgowy przyjął, że to strona pozwana ponosiła winę za doznaną przez powódkę szkodę z powodu zaniechania umieszczenia na drodze publicznej odpowiedniego znaku ostrzegawczego (art. 415 k.c., art. 318 k.p.c.).

Sąd Apelacyjny w wyniku apelacji strony pozwanej zmienił zaskarżony wyrok i oddalił powództwo jako nieuzasadnione. Sąd ten skoncentrował się na badaniu tego, czy doszło do skutecznego uchylenia się strony powodowej od złożonego w dniu 19 marca 2007 r. (w poprzednim procesie) oświadczenia procesowego o cofnięciu pozwu i zrzeczeniu się roszczenia i przyjął, że dokonane ustalenia faktyczne nie wskazują w ogóle na istnienie po stronie powódki błędu co do prawa w rozumieniu art. 84 k.c. Obrona pozwanego, polegająca m.in. na wskazywaniu braku podstaw prawnych przypisania mu odpowiedzialności odszkodowawczej, nie może być oceniana jako działanie drugiej strony tworzące błąd co do prawa u przeciwnika procesowego.

W obszernej skardze kasacyjnej wskazano na naruszenie licznych przepisów prawa procesowego i prawa materialnego, jednakże - wbrew przyjętej praktyce – prezentowano te przepisy nie osobno, lecz łączne, w ramach wyodrębnionych punktów (1-4). W każdym razie skarżąca kwestionuje przyjęcie braku odpowiedzialności odszkodowawczej pozwanej Gminy (pkt 1 skargi). Stara się podważyć stanowisko Sądu Apelacyjnego, że nie doszło do skutecznego uchylenia się przez powódkę od skutków prawnych jej oświadczenia procesowego z dnia 19 marca 2007 r. (w tym zakresie podnosi m.in. zarzut niewłaściwego zastosowania art. 84 § 1 i § 2 k.c. w zw. z art. 86 § 1 i § 2 k.c. i w zw. z art. 65 § 1 k.c.). W pkt 1 i 3 skargi podniesiono zarzuty naruszenia m.in. art. 3; 231, 233, 328 § 2 k.c., art. 203 § 3 i § 4, art. 316, art. 382 i art. 386 § 4 k.p.c. Rozstrzygnięcie o kosztach sądowych (zawarte w pkt 2 zaskarżonego wyroku) zaskarżone zostało ostatecznie osobnym zażaleniem (sygn.[...]).

Skarżąca wnosiła o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi drugiej instancji do ponownego rozpoznania, ewentualnie – o zmianę wyroku i rozstrzygnięcie co do istoty sprawy.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

1. Z akt sprawy wynika, że powódka wniosła ponownie powództwo w kwietniu 2008 r. przeciwko stronie pozwanej – Miastu W. po złożeniu w dniu 19 marca 2007 r. oświadczenia procesowego o cofnięciu pozwu wobec tejże strony pozwanej i zrzeczeniu się wobec niej roszczenia (art. 203 § 1 k.p.c.). Przed złożeniem pozwu powtórnie powódka złożyła stronie pozwanej oświadczenie z dnia 19 marca 2008 r., zawierające uchylenie się od skutków prawnych wspomnianego oświadczenia z dnia 19 marca 2007 r. z powodu błędu i podstępny (art. 84, 86 i 88 k.c., k. 20-22 akt sprawy). W wyniku cofnięcia pozwu i zrzeczenia się roszczenia przez powódkę wydane zostało postanowienie z dnia 11 marca 2007 r. (w sprawie II C 151/06), którym sąd umorzył postępowanie w tej sprawie po stwierdzeniu braku okoliczności przemawiających za niedopuszczalnością cofnięcia pozwu i zrzeczenia się roszczenia odszkodowawczego w rozumieniu art. 203 § 4 k.p.c. (por. uzasadnienie apelacji pozwanej z dnia 24 czerwca 2009 r.; protokół rozprawy z dnia 5 maja 2009 r.). Cofnięcie pozwu w dniu 19 marca 2007 r. i zrzeczenie się zawartego w niej roszczenia wywołało zatem skutki procesowe i materialnoprawne przewidziane w art. 203 § 1 k.p.c. Skutek procesowy to m.in. umorzenie postępowania (por. np. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 19 maja 2000 r., II CKN 628/98 niepubl.), a skutek materialnoprawny oznacza prawną nieskuteczność ponownego dochodzenia roszczenia wobec b. pozwanego, przejawiającą się w konieczności oddalenia powództwa wytoczonego ponownie przeciwko temu dłużnikowi (zob. np. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 13 lutego 2004 r., II CK 442/02, niepubl.; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 28 czerwca 2007 r., IV CSK 110/07, niepubl.).

2. Oba Sądy meriti przyjęły prawną dopuszczalność uchylenia się strony powodowej od skutków prawnych tzw. procesowego oświadczenia o cofnięciu pozwu i zrzeczeniu się roszczenia z powodu wady oświadczenia woli w postaci błędu (art. 84 k.c. i art. 88 k.c.) i badały, czy – w okolicznościach niniejszej sprawy – ustalone zostały wszystkie przesłanki przewidziane w tych przepisach. W ocenie tych Sądów, bez znaczenia prawnego był natomiast fakt wydania wspomnianego postanowienia z dnia 21 marca 2007 r. o umorzeniu postępowania w związku ze skutecznym procesowo cofnięciem pozwu i zrzeczeniem się roszczenia. Powstaje zatem zasadnicza kwestia, czy istnieje określona cezura czasowa dopuszczalności,

mówiąc najogólniej, odwoływanie tzw. procesowych oświadczeń woli stron procesu, i ewentualnie - jakie przepisy mogłyby wyznaczać tę cezurę: przepisy prawa procesowego czy przepisy prawa materialnego, właściwe dla danego typu skutków materialno-prawnych procesowych oświadczeń woli.

W literaturze i orzecznictwie przyjmuje się obecnie jako ogólną zasadę dopuszczalność odwoływania przez strony tzw. procesowych oświadczeń woli, stanowiącej przejaw urzeczywistnienia reguły dyspozycyjności (por. np. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 20 stycznia 2004 r., II CK 80/03, niepubl., i powołane tam orzecznictwo Sądu Najwyższego). Odwołać można także czynność procesową obejmującą cofnięcie pozwu i zrzeczenie się roszczenia (art. 203 § 1 k.p.c.) z przyczyn określonych w przepisach prawa materialnego (np. z powodu wad oświadczenia woli, art. 84, 86 i 87; tak np. trafne uzasadnienie wyroku Sądu Najwyższego z dnia 28 czerwca 2007 r., IV CSK 110/07, niepubl.). W sensie procesowym oświadczenie o cofnięciu pozwu i zrzeczeniu się roszczenia składane jest drugiej stronie (pozwanemu). Odwołalność procesowych czynności prawnych to także możliwość uchylecia się od ich skutków materialnoprawnych w wyniku zastosowania instytucji przewidzianych w przepisach prawa materialnego (np. w art. 88 k.c.).

W judykaturze utrwaliło się trafne stanowisko o istnieniu określonej cezury czasowej możliwości odwoływania procesowych oświadczeń woli przez strony. Decydujące znaczenie w tym zakresie będą miały przede wszystkim przepisy prawa procesowego (por. np. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 stycznia 2004 r., II CK 80/03, niepubl., wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 marca 2002 r., IV CKN 917/00, niepubl.; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 28 czerwca 2007 r., IV CSK 110/07, niepubl.). W uzasadnieniu wyroku z dnia 19 marca 2002 r., IV CKN 917/00 i w uzasadnieniu wyroku z dnia 20 stycznia 2004 r., II CK 80/06, przyjęto trafne stwierdzenie, że odwołanie procesowego oświadczenia woli może nastąpić do czasu, w którym „nie osiągnie ono (to oświadczenie) skutku w postaci orzeczenia kończącego postępowanie”. Oznacza to, że kwestia dopuszczalności odwoływania procesowych oświadczeń woli powinna być rozważana właśnie z punktu widzenia określonych skutków procesowych, jakie może kreować w zindywidualizowanym postępowaniu procesowe oświadczenie woli określonego typu. W odniesieniu do

czynności procesowych, obejmującej cofnięcie pozwu i zrzeczenie się roszczenia (art. 203 § 1 k.p.c.), taką czasową cezurę dopuszczalności jej skutecznego odwołania stanowić powinno wydanie postanowienia o umorzeniu postępowania (art. 203 § 4 k.p.c.).

Jak już wskazano, postępowanie w sprawie II C 151/06 zostało umorzone postanowieniem z dnia 21 marca 2007 r. Obecny na rozprawie w dniu 5 maja 2009 r. (w sprawie I ACa 821/09) pełnomocnik powódki nie zaprzeczał twierdzeniu pełnomocnika strony pozwanej, że postanowienie to stało się prawomocne (k. 147-149 akt). W związku z tym, że oświadczenie strony powodowej przewidziane w art. 88 k.c., nastąpiło z pewnością po wydaniu i uprawomocnieniu się wspomnianego postanowienia, niedopuszczalna okazała się ocena oświadczenia procesowego powódki, obejmującego cofnięcie pozwu i zrzeczenie się roszczenia (art. 203 § 1 k.c.) w świetle materialno-prawnych przepisów o błędzie (art. 84 k.c. i art. 88 k.c.). Oświadczenie o cofnięciu pozwu i zrzeczeniu się roszczenia wywołało już bowiem definitywne skutki procesowe i materialno-prawne.

Z przedstawionych racji zaskarżony wyrok zawierał jednak prawidłowe, ostateczne rozstrzygnięcie mimo jego niewłaściwego jurydycznie uzasadnienia. Nietrafne okazały się zatem eksponowane w skardze kasacyjnej zarzuty naruszenia prawa materialnego i procesowego (pkt 1-3 skargi). W tej sytuacji Sąd Najwyższy oddalił skargę kasacyjną jako nieuzasadnioną (art. 398¹⁴ k.p.c.). O kosztach postępowania kasacyjnego orzeczono przy uwzględnieniu postanowień art. 102 k.p.c., a przede wszystkim – prawnego skomplikowania sprawy i sytuacji procesowej powódki.